

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

ЗОШІЙ ІРИНА ВАСИЛІВНА

УДК 378.015.3:34-051

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Острог – 2018

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Національному університеті «Острозька академія»,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Жигайло Наталія Ігорівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри менеджменту

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Томчук Михайло Іванович,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»,
завідувач кафедри психології;

кандидат психологічних наук, доцент
Білозерська Світлана Іванівна,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри психології

Захист дисертації відбудеться «11» жовтня 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 48.125.03 у Національному університеті «Острозька академія» за адресою: вул. Семінарська, 2, м. Острог, Рівненська обл., 35800

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.oa.edu.ua та у науковій бібліотеці Національного університету «Острозька академія» за адресою: вул. Семінарська, 2, м. Острог, Рівненська обл., 35800

Автореферат розісланий «10» вересня 2018 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат психологічних наук, доцент

І. В. Ковальчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний ринок праці висуває високі вимоги не тільки до рівня теоретичних знань майбутніх фахівців, а й потребує достатньої сформованості їх професійної компетентності.

Стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій обумовлює актуальність упровадження таких принципів організації навчального процесу у закладах вищої освіти, що сприяють формуванню загальних та фахових компетентностей студентів, розвитку їх аналітичних здібностей та критичного мислення, мотивації до самовдосконалення, умінь самостійно регулювати навчальну та майбутню професійну діяльність.

Сьогодні питання професійної компетентності широко обговорюється як у структурно-динамічному, змістовому, так і в процесуальному контексті у дослідницькому полі вивчення професіоналізму, професійної майстерності, професійної культури, професійного становлення, професійної підготовки тощо (О. О. Деркач, Н. І. Жигайло, І. В. Івашкевич, Р. В. Каламаж, Є. О. Климов, О. М. Кокун, С. Д. Максименко, А. К. Маркова, О. В. Матласевич, Ю. С. Плиска, І. Д. Пасічник, М. В. Савчин, М. І. Томчук та ін.).

Процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців галузі права є важливим завданням їх професіоналізації на етапі навчання у ЗВО, що обумовлює успішність подальшої юридичної практики, ефективність їх безпосередньої участі у розв'язанні важливих юридичних проблем, реалізації опосередкованої правом діяльності, спрямованої на виконання суспільних задач і функцій та задоволення як загально соціальних, так і особистісних потреб та інтересів громадян.

Потрібно відзначити, що у вітчизняній науці досить широко представлені праці, присвячені особистості фахівця-юриста, зокрема, працівників органів внутрішніх справ (В. І. Барко, О. С. Губарева, Ю. Б. Ірхін, Л. І. Казміренко, О. В. Кобець, Я. В. Мацегора, Н. В. Онищенко, О. В. Тімченко та ін.), працівників прокуратури (В. І. Анушкевич, Я. Й. Радзівідло та ін.), працівників правосуддя (О. В. Кашенко та ін.) тощо. Проблема підготовки майбутніх фахівців у ділянці права постійно перебуває в центрі уваги науковців-психологів, педагогів, юристів. Найчастіше предметом вивчення ставало формування комунікативної компетентності та комунікативної культури майбутніх юристів (А. В. Білоножко, О. С. Бовдир, О. П. Калита, Н. В. Кожем'яко, Л. А. Насіленко, Є. В. Тягнирядно та ін.). Досліджувались також професійна самосвідомість та Я-концепція майбутніх юристів (Р. В. Каламаж, Т. В. Кушнірова та ін.), формування моральної культури як складової професійної підготовки (О. І. Денищик), формування професійних ціннісних орієнтацій (О. А. Мурзіна), формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності (Ю. Ю. Бойко), психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів (О. М. Котикова) тощо.

Водночас, зазначимо, що психолого-педагогічних досліджень, спрямованих на розв'язання проблем професійної підготовки студентів-юристів в аспекті компетентнісного підходу, зокрема, які стосуються психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів, недостатньо.

Значущість цієї проблеми обумовила вибір теми дисертаційного дослідження «Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової діяльності кафедри психології та педагогіки Національного університету «Острозька академія», здійснене в межах науково-дослідної теми «Теоретико-експериментальне дослідження особистості українського інтелігента» (державний реєстраційний номер 0115U002774). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради Національного університету «Острозька академія» (протокол № 8 від 26. 02. 2015 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 23. 06. 2015 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів у процесі навчання у закладі вищої освіти.

Завдання дослідження:

1) здійснити теоретико-методологічний аналіз поняття професійної компетентності, визначити його співвідношення з іншими семантично спорідненими поняттями;

2) теоретично обґрунтувати структуру професійної компетентності майбутніх юристів, визначити критерії та показники рівнів її сформованості;

3) враховуючи специфіку юридичної діяльності, розробити модель формування професійної компетентності майбутніх юристів у закладах вищої освіти;

4) експериментально перевірити ефективність запропонованої моделі шляхом упровадження сконструйованої на її основі програми формування професійної компетентності майбутніх юристів;

5) на основі результатів емпіричного дослідження визначити систему психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів.

Об'єкт дослідження – професійна компетентність майбутніх юристів.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів під час навчально-виховного процесу в закладі вищої освіти.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження:**

- *теоретичні:* аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення, систематизація вихідних даних для з'ясування змісту, структури та семантичного поля поняття професійної компетентності; теоретичне моделювання з метою концептуалізації ключових положень дослідження;

- *емпіричні:* включене спостереження, бесіди з майбутніми юристами, моделювання контекстних завдань, методика «Мотиви вибору професії» (Р. В. Овчарова), методика «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс), методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), методика «Морфологічний тест життєвих цінностей» (В. Ф. Сопів, Л. В. Карпушина), методика «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басс), методика «Діагностика рівня морально-

етичної відповідальності особистості» (І. Г. Тимошук), методика «Оцінка рівня емпатійних здібностей» (В. В. Бойко) – для діагностики мотиваційно-ціннісного та етико-деонтологічного компонентів професійної компетентності; методика діагностики рефлексивності (А. В. Карпов, В. В. Пономарьова), методика «Визначення самооцінки та рівня домагань» (А. М. Прихожан), опитувальник самоставлення (В. В. Столін - С. Р. Пантилєєв) – для визначення рівня сформованості рефлексивно-оцінного компонента професійної компетентності; методика «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності» (Г. Я. Розен), тест-опитувальник оцінки соціально-комунікативної компетентності (Д. Я. Райгородський), методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей КОЗ-2 (В. В. Синявський, Б. А. Федоришин), 16-ти факторний опитувальник Кеттелла (16PF) – для визначення рівня сформованості комунікативно-регулятивного компонента професійної компетентності; тестування, аналіз навчальної успішності – для визначення рівня предметно-змістової складової професійної компетентності;

- методи математико-статистичної обробки емпіричних даних: методи математичної статистики для узагальнення результатів дослідження та перевірки гіпотез із подальшою їхньою якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням. Для кількісної та якісної інтерпретації результатів експерименту та достовірності відмінностей емпіричних даних використано критерій Фішера F . Опрацювання даних здійснено за допомогою комп'ютерного пакета статистичних програм SPSS для Windows (версія 10.0).

Експериментальна база дослідження. Емпіричним дослідженням було охоплено 256 студентів 2 – 4 курсів ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» спеціальності «Правознавство». На формуальному етапі дослідження було сформовано контрольну (30 осіб) та експериментальну групи (30 осіб) студентів 3 – 4 курсів, віком від 19 до 22 років, з них 28 юнаків, 32 дівчат, які навчалися за спеціальністю «Правознавство».

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів визначається тим, що в роботі:

уперше: розроблено теоретичну модель формування професійної компетентності майбутніх юристів у ЗВО, структурними компонентами якої визначено: предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний, комунікативно-регулятивний; визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів, представлено критерії та рівні її формування у процесі навчання у ЗВО; запропоновано та верифіковано програму формування професійної компетентності майбутніх юристів;

удосконалено: уявлення про зміст, структуру, критерії професійної компетентності майбутніх юристів, особливості її розвитку у ЗВО;

подальшого розвитку набули: положення щодо організації оптимальних психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів.

Практичне значення дослідження полягає у розробці програми формування професійної компетентності в процесі підготовки майбутніх юристів у ЗВО. Теоретичні положення та емпіричні дані щодо особливостей професійної

компетентності юристів та умови її формування у ЗВО можуть бути використані у процесі викладання навчальних дисциплін «Юридична деонтологія», «Юридична психологія», «Вікова психологія», «Загальна психологія», Психологія особистості» тощо.

Результати дослідження **впроваджено** у науково-дослідницьку та практичну діяльність лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (довідка № 1630 від 16. 09. 2015 р.); у навчально-виховний процес Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 3015/01-55/28 від 05. 08. 2015 р.), Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (довідка № 1082/42 від 07. 08. 2015 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 3782-Н від 15. 08. 2015 р.); Львівського інституту МАУП (довідка № 237/15 від 09. 09. 2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення та одержані емпіричні результати є самостійним внеском автора в дослідження проблеми психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів. У статті, написаній у співавторстві з науковим керівником, внесок здобувача полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні проблеми професійної компетентності майбутніх юристів, підготовці емпірико-діагностичного інструментарію, в аналізі результатів виконаного дослідження.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження представлено автором на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2014» (Львів, 2014); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільні трансформації і безпека: глобальний, національний та особистісні виміри» (Львів, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання» (Харків, 2014); Науково-практичній конференції «Актуальні питання педагогічних та психологічних наук: навчальні дискусії» (Харків, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2015); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософсько-психологічні аспекти духовності: соціально-економічні трансформації та відродження національної гідності» (Львів, 2015); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Світоглядні орієнтації особистості у сучасних соціокультурних умовах: міждисциплінарні аспекти» (Полтава, 2015); II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Філософсько-психологічні аспекти духовності: довіра як основа змін в економіці та суспільстві», присвяченій пам'яті Героїв Небесної сотні (Львів, 2016); III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Філософсько-психологічні аспекти духовності в економіці та управлінні» (Львів, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Психологія бізнесу та управління: виклики сьогодення» (Львів, 2018).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 20 наукових працях, з них: 7 статей у фахових виданнях, 2 – у наукових виданнях інших держав, 11 – в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (345 найменувань, з яких – 12 іноземними мовами) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 289 сторінок, з них 186 сторінок – основний текст. Робота містить 27 рисунків, 18 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; зазначено методи та експериментальну базу дослідження; висвітлено наукову новизну, практичну значущість роботи; наведено дані щодо апробації та впровадження одержаних результатів, публікацій та структури дисертації.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічний аналіз професійної компетентності майбутніх юристів»** – наведено результати теоретичного аналізу поняття професійної компетентності у вітчизняній та зарубіжній психології, визначено його співвідношення з іншими семантично спорідненими поняттями; теоретично обґрунтовано структуру професійної компетентності майбутніх юристів.

Проблемі професійної компетентності суб'єктів навчально-професійної та професійної діяльності присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних дослідників (І. Б. Бічева, Е. Ф. Зеєр, І. В. Івашкевич, Дж. Кесс, Р. В. Каламаж, Н. В. Кузьміна, С. Д. Максименко, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна, Д. Прістлі, А. О. Реан, О. В. Савченко, Т. В. Трегубенко, Е. А. Царькова, Н. В. Чепелева), які в основному розглядають її як системне багатокомпонентне утворення, виділяючи в її структурі різні складові, залежно від особливостей досліджуваної професійної сфери. На сучасному етапі у науковій літературі представлено достатньо багато моделей професійної компетентності в різних галузях (педагогіка, психологія, медицина, економіка, інженерія, інформаційна сфера тощо). Питанням професійної компетентності юристів у вітчизняній психолого-педагогічній науці приділялося помітно менше уваги.

У семантичному полі поняття «професійна компетентність» використовуються також близькі за змістом поняття «професіоналізм», «професійна майстерність», «професійний досвід», «професійна готовність», «професійна компетенція» тощо, які, однак, не є синонімічними.

Професійна компетентність є основною складовою професіоналізму особистості, діяльності та професійного спілкування, важливою умовою становлення професіонала, важливим механізмом професійного розвитку (С. О. Дружилов, А. К. Маркова та ін.).

Виходячи з основних положень компетентнісного підходу в психології (О. В. Савченко), можемо визначити, що професійна компетентність майбутніх юристів пов'язана зі змістом юридичної діяльності й зорієнтована на забезпечення її конкретних вимог; вона необхідна для забезпечення процесу використання отриманих фахових знань та вмінь для вирішення певних проблем; вона забезпечує реалізацію здатності майбутнього фахівця діяти в ситуаціях реального професійного життя; професійна компетентність як динамічне утворення формується,

розвивається та проявляється в процесі набуття досвіду; вона функціонує як сформована готовність розв'язувати проблемні професійні завдання.

У контексті професійної підготовки майбутнього фахівця найбільш доцільним є проактивний сенс використання цього поняття (М. Б. Цип'яшук та ін.), відповідно до якого професійна компетентність – це категорія, яка не тільки констатує певний стан, але й вказує на динаміку, можливість розвитку тих чи інших професійних складових відповідно до професійного еталону.

Виходячи зі здійсненого теоретичного аналізу, вважаємо, що **професійна компетентність майбутніх юристів** є динамічним, інтегративним особистісним новоутворенням, яке функціонує як сформована готовність успішно здійснювати професійну юридичну діяльність на основі отриманих фахових знань та вмінь, практичних навичок, професійного юридичного світогляду, етико-деонтологічних цінностей, особистісних та професійно-важливих якостей, і забезпечує можливість регулювання подальшого розвитку тих чи інших професійно-релевантних складових особистості.

Вивчаючи питання структури професійної компетентності, вітчизняні та зарубіжні науковці виокремлюють різноманітні компоненти: когнітивний, операційний, аксіологічний (О. С. Таїзова); поведінковий, мотиваційний, соціальний (Г. К. Селевко); спеціальна, соціальна, особистісна, індивідуальна складові (А. К. Маркова). Що стосується теоретико-методологічних засад обґрунтування структури професійної компетентності юриста (О. І. Денищик, І. В. Івашкевич, А. В. Кайдаш, О. В. Топчій та ін.), можна зробити висновок, що дослідники фіксують у цьому конструкті досить різні аспекти та рівні: соціальний, особистісний, мотиваційний, інтелектуальний, комунікативний, рефлексивний, предметно-практичний, психолого-педагогічний тощо.

На нашу думку, важливою є не тільки роль окремих компонентів професійної компетентності в її структурі, а й їх інтегральна організація.

З огляду на проаналізовані дослідження та враховуючи особливості професійної діяльності юристів, її особливий деонтологічний статус, суспільно-значимий смисл, опосередкованість ставлення до об'єктів діяльності морально-етичними і правовими принципами, вважаємо за доцільне у *структурі професійної компетентності майбутнього фахівця юридичної галузі* виокремити такі компоненти: предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний та комунікативно-регулятивний.

Оволодіння кожним компонентом професійної компетентності й характеризує належний рівень її розвитку у майбутніх юристів.

У другому розділі – «**Організація емпіричного дослідження професійної компетентності майбутніх юристів**» – визначено критерії, показники та рівні розвитку складових компонентів професійної компетентності майбутніх юристів, розроблено модель формування професійної компетентності майбутніх юристів, викладено основні засади організації та проведення констатувального етапу експерименту, а також проінтерпретовано його основні результати.

Критерії професійної компетентності майбутніх юристів (предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний,

комунікативно-регулятивний) безпосередньо співвідносяться із взаємопов'язаними компонентами досліджуваного феномену.

У межах запропонованої нами компонентної структури професійної компетентності за обґрунтованими критеріями та показниками визначено три рівні сформованості досліджуваного феномену: *низький; середній* (репродуктивний); *високий* (творчий).

Для організації констатувального етапу дослідження нами було сформовано вибірку зі 256 студентів 2 – 4 курсів ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» спеціальності «Правознавство». З них 120 дівчат, 136 хлопців. Вік досліджуваних від 18 до 22 років.

На відповідних етапах проведення констатувального дослідження ми аналізували рівні сформованості компонентів професійної компетентності учасників вибірки відповідно до запропонованої нами структури та встановлювали їх особливості.

Зокрема, *мотиваційно-ціннісний компонент* характеризується наявністю значної частини досліджуваних, які, обираючи професію, керувалася зовнішньою мотивацією (за результатами застосування методики «Мотиви вибору професії»). А саме, для 26,4 % студентів переважаючим видом мотивації є зовнішні позитивні мотиви, тобто для них найбільш важливими є матеріальне стимулювання, високооплачуваність роботи, можливість використовувати професійні вміння поза роботою, схвалення, престиж. Для 9,6 % студентів домінуючим видом мотивації вибору професії юриста були зовнішні негативні мотиви. Водночас, за методикою діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс) для 31,4 % досліджуваних характерний низький рівень мотивації до успіху, у них низький рівень пізнавальної активності, немає потреби в повазі та визнанні, домінуючим у структурі їхньої мотивації є прагнення уникати проблем у навчальній діяльності.

За результатами методики «Морфологічний тест життєвих цінностей» для більшої частини студентів переважаючими є прагматичні цінності (високе матеріальне становище (69,1 %), престиж (55,5 %), збереження власної індивідуальності (56,6 %), які відображають переважно егоїстично-престижну спрямованість особистості. Разом з тим вираженість цінностей, що належать до групи, яка відображає морально-ділову спрямованість особистості студентів (креативність (26,9 %), духовне задоволення (28,5 %), активні соціальні контакти (48,4 %), саморозвиток 49,6 %), характерна для меншого числа досліджуваних. Можна зробити висновок про переважання прагматичної спрямованості майбутніх юристів над гуманістичною.

За результатами методики «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басс) для 42,6 % досліджуваних студентів характерний прояв «спрямованість на себе», їм притаманні орієнтація на пряму винагороду, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, тривожність, дратівливість, егоїстичність. Такі люди найбільше цінують власну думку, у спільних справах орієнтуються, передусім, на досягнення особистої мети. У 35,5 % студентів переважає «спрямованість на спілкування», тобто вони прагнуть підтримувати стосунки з людьми, орієнтуються на спільну діяльність, соціальне схвалення. Виражену «спрямованість на справу» мають тільки 13,7 %, тобто незначна частина студентів

демонструє зацікавленість у розв'язанні ділових питань, виконанні відповідальної роботи, орієнтації на ділову співпрацю, обстоювання спільної мети.

Основними проблемними аспектами розвитку *етико-деонтологічного компоненту* професійної компетентності досліджуваних є низький рівень сформованості морально-етичної відповідальності (42,4 % опитаних студентів), яка включає морально-етичну рефлексію, морально-етичну мотивацію, альтруїстичні почуття, моральну інтуїцію, екзистенційну відповідальність, морально-етичні цінності. Середній рівень виявлено у 38,4 % досліджуваних, для 19,2 % респондентів характерним є високий рівень морально-етичної відповідальності.

Отримані дані у розрізі відповідних шкал представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники за шкалами морально-етичної відповідальності (%)

(за методикою «Діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості» І. Г. Тимощук)

№	Шкали	Частка досліджуваних, що мають низький показник	Частка досліджуваних, що мають середній показник	Частка досліджуваних, що мають високий показник
1	морально-етична рефлексія	43,4	36,3	20,3
2	морально-етична мотивація	41,9	38,3	19,8
3	альтруїстичні почуття	39,8	40,2	20,0
4.	моральна інтуїція	45,5	39,9	14,6
5.	екзистенційна відповідальність	43,8	38,3	17,9
6.	морально-етичні цінності	40,2	37,1	22,7
	Рівень морально-етичної відповідальності	42,4	38,4	19,2

Високий рівень розвитку етико-деонтологічного компоненту професійної компетентності передбачає відповідний рівень здатності майбутніх юристів до емпатії. Однак, у досліджуваній вибірці за методикою «Оцінка рівня емпатійних здібностей» (В. В. Бойко) виявлено переважаючого заниженого (28,9 %) та дуже низького рівня емпатії (19,4 %). Останній сигналізує про те, що студенти не здатні надати справжню підтримку, бути уважними слухачами, турбуються, в першу чергу, про задоволення власних потреб.

Констатовано помітні проблеми в розвитку *рефлексивно-оцінного компоненту* професійної компетентності майбутніх юристів, які проявляються в значній частці тих студентів, що мають низький рівень розвитку рефлексивності (40,3 %). Це поєднується із високою часткою осіб, які мають надмірно завищену самооцінку (56,2 %), що вказує на певні неузгодженості у формуванні особистості майбутніх юристів, зокрема на невміння правильно оцінити свої якості, здібності, свій досвід, результати своєї діяльності, порівнювати себе та свої досягнення з іншими, низьку чутливість до своїх помилок, невдач, неадекватну реакцію на оцінки та зауваження навколишніх. Така самооцінка може свідчити також про несформованість метакогнітивного досвіду студентів.

Основні проблеми, пов'язані з рівнем розвитку комунікативно-регулятивного компоненту професійної компетентності майбутніх юристів, це, насамперед, низький рівень перцептивно-невербальної компетентності (за тестом визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності Г. Я. Розен), що притаманний третині респондентів (31,8 %). Знижують ефективність спілкування в системі міжособистісних стосунків майбутніх юристів виявлені негативні у своєму суперечливому поєднанні тенденції підвищеного прагнення до статусного росту (26,2 %) та одночасної орієнтації на уникнення невдач (37,9 %).

Значна частка осіб (40,3 %), характеризується низьким рівнем комунікативних здібностей (методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей «КОЗ–2»), вони не прагнуть до спілкування, почувають себе невпевнено серед незнайомих людей, у колективі, відчують труднощі у встановленні контактів із людьми, у виступах перед аудиторією, погано орієнтуються у незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи, не проявляють ініціативу у громадській діяльності.

Регулятивна складова комунікативно-регулятивного компоненту має такі негативні ознаки (16-ти факторний опитувальник Кеттелла (16PF): у значній частці опитаних (18,4 %) виявлено низький самоконтроль, тобто для них характерна низька дисциплінованість, неухважність, неточність, залежність від настрою, невміння контролювати свої емоції та поведінку; у поєднанні з низьким супер-его (16,8 %) це свідчить про «імпульсивність», високу частку емоційності у регулюванні основних засад діяльності.

Встановлено, що 16 % студентів продемонстрували високий рівень розвитку предметно-змістового компоненту, 37,5 % – середній, 46,5 % – низький рівень предметно-змістового компоненту професійної компетентності.

Нами запропоновано модель формування професійної компетентності майбутніх юристів, складовими якої є: 1) цільово-методологічний блок (мета, завдання, методологічні підходи та принципи формування професійної компетентності); 2) методично-формульальний блок (форми, засоби, методи, етапи формування професійної компетентності); 3) діагностично-результативний блок (компоненти, рівні, результат).

Цільово-методологічний та *методично-формульальний* блоки моделі репрезентують складові цілісного, послідовного психолого-педагогічного процесу, що здійснюється відповідно до визначеної мети і завдань, на основі відповідних методологічних підходів та принципів, містить певні етапи, передбачає використання спеціально підібраних форм, методів і засобів навчання відповідно до визначених програмних та навчальних результатів.

Діагностично-результативний блок моделі описує результат цього процесу у вигляді інтегративної, системної цілісності змістових компонентів професійної компетентності майбутніх юристів (предметно-змістового, етико-деонтологічного, мотиваційно-ціннісного, рефлексивно-оцінного, комунікативно-регулятивного) як динамічного психологічного новоутворення, що характеризується відповідними рівнями розвитку і слугує основою подальшого професійного розвитку і саморозвитку майбутніх юристів.

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутніх юристів

У третьому розділі – «**Експериментальна перевірка сформованості професійної компетентності майбутніх юристів**» – викладено основні засади організації формувального експерименту, а також описано програму розвитку професійної компетентності майбутніх юристів, наведено результати діагностики рівня розвитку компонентів професійної компетентності майбутніх юристів після проведення формувального етапу експерименту.

На основі здійсненого теоретичного аналізу, а також базуючись на результатах констатувального етапу дослідження, під час конструювання *психолого-педагогічних умов* формування професійної компетентності майбутніх юристів, насамперед, звертаємо увагу на мотиваційну сферу учасників навчального процесу, на особливості їхньої професійної самосвідомості (важливою ознакою, критерієм якої є слідування моральним етичним нормам та деонтологічним принципам юридичної професії), на врахуванні викладачами рівня розвитку психологічних складових професійної компетентності та формування професійно-важливих якостей в майбутніх юристів уже на етапі навчання у ЗВО; на рефлексивні та метакогнітивні здібності студентів, оптимальність їх самооцінки та самоствавлення, їх здатність працювати з високим ступенем саморегуляції; на особливості організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (діалогізм, «суб'єкт-суб'єктні» відношення); на застосування сучасних інноваційних (активних, інтерактивних, інформаційних, проектних тощо) методів навчання, викладання, оцінювання навчальних досягнень студентів та готовність викладачів упроваджувати компетентнісний і студентоцентричний підходи; практико-орієнтовану спрямованість навчального процесу.

Метою проведення формувального етапу експерименту було впровадження та верифікація моделі формування професійної компетентності майбутніх юристів. Експериментальною базою проведення формувального етапу було визначено ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Учасниками експерименту були студенти 3 – 4 курсів спеціальності «Правознавство», було сформовано дві групи – експериментальну (30 осіб) та контрольну (30 осіб). Для визначення рівня сформованості етико-деонтологічного, мотиваційно-ціннісного, рефлексивно-оцінного, комунікативно-регулятивного компонентів професійної компетентності майбутніх юристів було використано діагностичний інструментарій, аналогічний до етапу констатувального експерименту. На початку експерименту у контрольній та експериментальній групах статистичних відмінностей у рівнях розвитку визначених нами компонентів професійної компетентності не виявлено.

Результати показують, що 40 % студентів експериментальної групи та 40 % контрольної групи мають низький рівень розвитку професійної компетентності. Це свідчить про їх недостатнє володіння теоретичними й практичними знаннями, невміння застосувати знання у практичній діяльності, погане розуміння природи етичних стандартів, правничої професії. Вони не виявляють позитивного інтересу до професійної діяльності, не прагнуть удосконалювати свої знання та вміння. Їх ціннісно-мотиваційна сфера характеризується несформованістю сукупності цілей і мотивів, адекватних меті та завданням професійної юридичної діяльності, переважає зовнішня мотивація вибору професії, рівень мотивації на досягнення успіху є низьким, прагматична спрямованість особистості майбутніх юристів переважає над гуманістичною спрямованістю. Низьким також є рівень індивідуальної розвиненості морально-етичних якостей. Відповідно низькою є здатність здійснювати свідомий контроль результатів своєї діяльності на основі порівняння власних та зовнішніх

результатів контролю, не вираженим є прагнення до самовдосконалення та саморозвитку професійно-правових знань, вмінь, навичок, досвіду. Такі студенти можуть мати певні неузгодженості в самоставленні та самооцінці. Комунікативний бік діяльності студентів характеризується недостатнім рівнем усвідомлення норм спілкування, здатності до налагодження та підтримування стосунків, розуміння характеру міжособистісної взаємодії, низьким є розвиток комунікативних та організаторських здібностей, недостатній рівень самоконтролю, дисциплінованості, організованості, відповідальності, невміння контролювати свої емоції та поведінку.

Реалізація програми формування професійної компетентності майбутніх юристів відбувалася у таких формах:

- організація групової та індивідуальної позааудиторної діяльності студентів: дискусія «Професійне самовизначення майбутніх юристів», що включає обговорення вимог, які юридична професія висуває до фахівців цієї галузі, аналіз своїх сильних та слабких боків (технологія SWOT), планування власного самовдосконалення, навчання та кар'єри; зустрічі з фахівцями-правознавцями, відвідання судових засідань, круглі столи тощо;

- факультативне вивчення спецкурсу «Психологія формування професійної компетентності юристів» (20 год.);

- спеціальна організація занять із курсу «Юридична деонтологія» із використанням інтерактивних методів навчання;

- соціально-психологічний тренінг «Формування професійної компетентності майбутніх юристів» (26 год.);

- методичний семінар для викладачів «Проблеми реалізації компетентнісного підходу у забезпеченні якості підготовки майбутніх юристів».

Для поглиблення вмотивованості студентів до формування власної професійної компетентності були проведені заходи, які наочно показали соціальну значущість професії юриста та важливість, необхідність і вплив професійної компетентності на ефективність його фахової діяльності.

Для розвитку предметно-змістової складової професійної компетентності майбутніх фахівців під час аудиторних занять активно використовувались форми організації, інтерактивні методи та засоби навчання, що спрямовані на ефективне формування професійної компетентності майбутніх юристів.

Щодо динаміки рівнів структурних компонентів професійної компетентності майбутніх юристів, то в результаті формувального впливу найбільші зміни відбулися в її **етико-деонтологічній складовій**. Зокрема помітно зменшилась частка студентів із низьким рівнем розвитку етико-деонтологічного компоненту (на 23,3 %), й на стільки ж зросла частка студентів з високим рівнем сформованості цього компоненту. Багатофункціональний критерій Фішера ϕ підтверджує статистично значимі відмінності зміни показників рівня етико-деонтологічного компоненту в експериментальній групі для високого і низького рівнів $\phi=1,92$, $p \leq 0,05$.

Помітні зрушення відбулися також щодо високого та низького рівня **комунікативно-регулятивного компоненту** професійної компетентності майбутніх юристів ($\phi=1,85$, $p \leq 0,05$). Відбулася також позитивна динаміка **мотиваційно-ціннісного** та **рефлексивно-оцінного** компонентів професійної компетентності майбутніх юристів. Багатофункціональний критерій Фішера ϕ підтверджує статистично значимі відмінності зміни показників мотиваційно-ціннісного компоненту в експериментальній групі для

низького рівня $\varphi=1,79$, $p\leq 0,05$, а також зміни показників рефлексивно-оцінного компоненту в експериментальній групі для низького рівня $\varphi=1,93$, $p\leq 0,05$.

Як виявилось, найважче піддається позитивним змінам **предметно-змістовий компонент** професійної компетентності. Це може свідчити про потребу у додатковому проведенні значної роботи із викладацьким складом з метою підняття рівня володіння новітніми інтерактивними, проблемними, інформаційними, проектними тощо методиками викладання, що зорієнтовані на формування компетентностей.

Рівні сформованості професійної компетентності до та після проведення експерименту представлено на рис. 2.

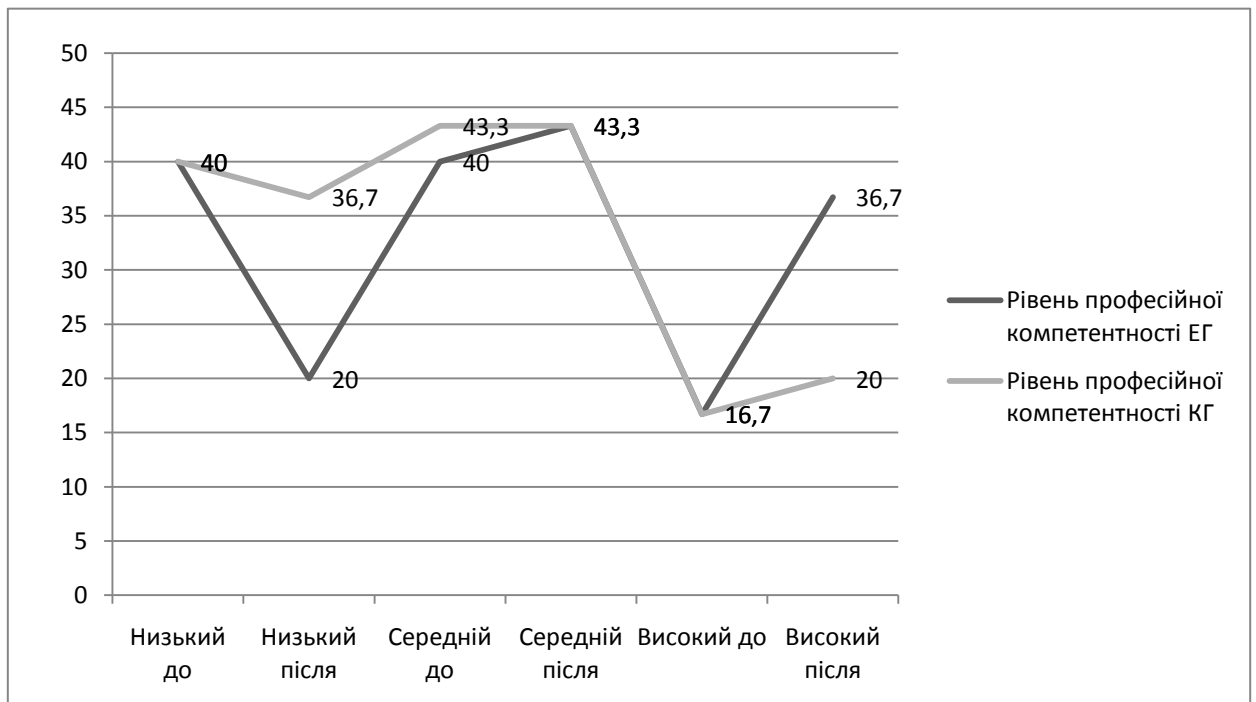

Рис. 2. Рівні сформованості професійної компетентності студентів ЕГ та КГ до та після проведення експерименту

Як свідчать зазначені результати, в контрольній групі, де була відсутня цілеспрямована діяльність студентів із формування професійної компетентності, де організація навчального процесу характеризувалася використанням традиційних методів і засобів, рівень сформованості професійної компетентності студентів підвищився не суттєво.

Результати проведеного формувального етапу експерименту доводять ефективність упровадження моделі формування професійної компетентності майбутніх юристів. Багатофункціональний критерій Фішера φ підтверджує статистично значимі зміни показників рівня професійної компетентності в експериментальній групі для високого і низького рівнів $\varphi=1,78$, $p\leq 0,05$.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати проведеного теоретичного аналізу, а також експериментального дослідження, можемо сформулювати такі висновки:

1. Здійснено теоретико-методологічний аналіз поняття професійної компетентності, визначено його співвідношення з іншими семантично однорідними поняттями, зокрема, представлено, що проблема дослідження психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів на сучасному етапі розвитку держави набуває особливого значення. Професійну компетентність суб'єктів навчально-професійної та професійної діяльності вітчизняні та зарубіжні дослідники в основному розглядають як системне багатоконпонентне утворення, виділяючи в її структурі різні складові, залежно від особливостей досліджуваної професійної сфери (педагогіка, психологія, медицина, економіка, інженерія, інформаційна сфера тощо).

У семантичному полі поняття «професійна компетентність» використовуються також близькі за змістом поняття «професіоналізм», «професійна майстерність», «професійний досвід», «професійна готовність», «професійна компетенція» тощо, які, однак, не є синонімічними.

Професійна компетентність майбутніх юристів пов'язана зі змістом юридичної діяльності та зорієнтована на забезпечення її конкретних вимог; вона забезпечує здатність до практичного використання отриманих фахових знань та вмінь для вирішення певних проблем в ситуаціях реального професійного життя; професійна компетентність як динамічне утворення формується, розвивається та проявляється в процесі набуття досвіду; вона функціонує як сформована готовність розв'язувати проблемні професійні завдання.

Професійна компетентність майбутніх юристів визначається нами як *динамічне, інтегративне особистісне новоутворення, яке функціонує як сформована готовність успішно здійснювати професійну юридичну діяльність на основі отриманих фахових знань та вмінь, практичних навичок, професійного юридичного світогляду, етико-деонтологічних цінностей, особистісних та професійно-важливих якостей, і забезпечує можливість регулювання подальшого розвитку тих чи інших професійно-релевантних складових особистості.*

2. З огляду на проаналізовані дослідження та враховуючи особливості професійної діяльності юристів, її особливий деонтологічний статус, суспільно-значимий смисл, опосередкованість ставлення до об'єктів діяльності морально-етичними і правовими принципами, необхідність взаємодії з людьми різного соціального статусу, що вимагають від юриста особливих індивідуальних якостей, розвиненого професійного світогляду, ціннісно-сислової системи й, насамперед, осмисленого, усвідомленого ставлення до себе як суб'єкта професійної діяльності обґрунтовано *структуру професійної компетентності майбутнього фахівця юридичної галузі, в якій виокремлено такі компоненти: предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний та комунікативно-регулятивний.*

У межах запропонованої компонентної структури професійної компетентності визначено три рівні сформованості досліджуваного феномену: *низький; середній (репродуктивний); високий (творчий).*

3. Ураховуючи специфіку юридичної діяльності, розроблено модель формування професійної компетентності майбутніх юристів, складовими якої є: 1) цільово-методологічний блок (мета, завдання, методологічні підходи та принципи формування професійної компетентності); 2) методично-формульовальний блок (форми, засоби, методи, етапи формування професійної компетентності); 3) діагностично-результативний блок (компоненти, рівні, результат).

Цільово-методологічний та методично-формульвальний блоки моделі репрезентують складові цілісного, послідовного психолого-педагогічного процесу, що здійснюється відповідно до визначеної мети і завдань, на основі відповідних методологічних підходів та принципів, містить певні етапи, передбачає використання спеціально підібраних форм, методів і засобів навчання відповідно до визначених програмних та навчальних результатів.

Діагностично-результативний блок описує результат цього процесу у вигляді інтегративної, системної цілісності змістових компонентів професійної компетентності майбутніх юристів (предметно-змістового, етико-деонтологічного, мотиваційно-ціннісного, рефлексивно-оцінного, комунікативно-регулятивного) як динамічного психологічного новоутворення, що характеризується відповідними рівнями розвитку і слугує основою подальшого професійного розвитку та саморозвитку майбутніх юристів.

4. Експериментально перевірено ефективність запропонованої моделі шляхом упровадження сконструйованої на її основі програми формування професійної компетентності майбутніх юристів, яка передбачала створення відповідних психолого-педагогічних умов, використання в навчанні інтерактивних методів і засобів, вивчення спецкурсу «Психологія формування професійної компетентності юриста», проведення соціально-психологічного тренінгу «Формування професійної компетентності майбутніх юристів», методичний семінар для викладачів «Проблеми реалізації компетентнісного підходу у забезпеченні якості підготовки майбутніх юристів».

У результаті її реалізації відбулися позитивні зміни у всіх компонентах професійної компетентності майбутніх юристів експериментальної групи. Багатофункціональний критерій Фішера F підтверджує статистично значимі зміни показників рівня професійної компетентності в експериментальній групі для високого і низького рівнів $F=1,78$, $p \leq 0,05$.

5. На основі результатів теоретичного та емпіричного дослідження визначено систему психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів:

- інтеграція новітніх навчальних технологій у процес навчання майбутніх юристів, застосування сучасних інноваційних (активних, інтерактивних, інформаційних, проектних, проблемних тощо) методів навчання, викладання, оцінювання навчальних досягнень студентів та готовність викладачів упроваджувати компетентнісний і студентоцентричний підходи;

- психологізація навчально-виховного процесу, яка потребує створення сприятливої психологічної атмосфери у навчальному закладі, відповідної організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (діалогізм, «суб'єкт-суб'єктні» стосунки);

- всебічне мотивування навчальної діяльності студентів у процесі вивчення навчальних дисциплін;

- увага до особливостей професійної самосвідомості майбутніх юристів (важливою ознакою, критерієм якої є слідування моральним етичним нормам та деонтологічним принципам юридичної професії);

- врахування викладачами рівня розвитку психологічних складових професійної компетентності та формування професійно-важливих якостей у майбутніх юристів уже на етапі навчання у ЗВО;

- увага до сформованості рефлексивних та метакогнітивних здібностей студентів, оптимальності їх самооцінки та самоставлення, до їх здатності працювати з високим ступенем саморегуляції.

Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує вивчення проблеми формування професійної компетентності майбутніх юристів. Подальший науковий пошук вбачаємо у дослідженні теоретичних засад та досвіду формування професійної компетентності майбутніх юристів у зарубіжних країнах, а також вивчення психологічних особливостей опанування студентами фаховою правничою діяльністю в умовах інтеграції вищої освіти до європейського та світового освітнього простору.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, надруковані у виданнях, що затверджені як фахові в галузі психології

1. Зошій, І. В. (2013). Психологічна підготовка до юридичної діяльності. *Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації*, 2 (32), 171-176.

2. Зошій, І. В. (2014). Комунікативна компетентність майбутніх юристів як невід'ємна складова професійної юридичної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*, 6, 88-94.

3. Жигайло, Н. І., Зошій, І. В. (2015). Психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентів – майбутніх юристів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія :Психологія*, 1, 90-99.

4. Зошій, І. В. (2015). Професійна компетентність як результат спрямованості майбутніх юристів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наукових праць*, 3 (38), 151-165.

5. Зошій, І. В. (2015). Професіоналізм та професійна компетентність юристів як об'єкт наукових досліджень. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 5, 101-105.

6. Зошій, І. В. (2016). Мотив і мотивація досягнень як важливий показник професійної компетентності юристів. *Технології розвитку інтелекту*, 1 (12). Retrieved from http://www.psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/current.

7. Зошій, І. В. Формування професійної компетентності майбутніх юристів. *Молодий вчений*, 3 (55), 487-492. Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal>.

Публікації у виданнях інших держав

8. Зошій, І. В. (2016). Дослідження особливостей професійної компетентності студентів – майбутніх юристів. *European Conference on Education and Applied Psychology*, 66-70.

9. Зошій, І. В. (2017). Роль метакогнітивних здібностей у формуванні професійної компетентності юристів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 5 (54), 72-75.

Публікації у інших виданнях та матеріалах конференцій

10. Зошій, І. В. (2013). Рекомендації щодо покращення підготовки до здійснення юридичної діяльності. *Психологічні виміри культури, економіки, управління: Збірник статей*, Львів : Ліга Прес, 62-66.

11. Зошій, І. В. (2014). Психологія спілкування та організаторські здібності в юридичній діяльності. *Актуальні питання юридичної науки – 2014: Матеріали доповідей та статей Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Львів : Львівський інститут МАУП, 169-177.

12. Зошій, І. В. (2014). Деформація професійної правової культури та шляхи її подолання. *Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції*, Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 96-99.

13. Зошій, І. В. (2014). Специфіка діяльності юриста: психологічний аналіз. *Актуальні питання педагогічних та психологічних наук: навчальні дискусії: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції*, Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 134-136.

14. Зошій, І. В., Компанович, М. С. (2014). Соціально-психологічні аспекти діяльності юриста. Суспільні трансформації і безпека: глобальний, національний та особистісні виміри. *Матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Львів : Львівський інститут МАУП, 60-63.

15. Зошій, І. В., Градюк Ю. О. (2015). Професійна компетентність та життєва успішність. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції*, Львів : Львівська педагогічна спільнота, 14-17.

16. Зошій, І. В. (2015). Значення професійної компетентності в діяльності майбутніх юристів. *Філософсько-психологічні аспекти духовності: соціально-економічні трансформації та відродження національної гідності: Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої року митрополита Андрія Шептицького*, Львів : СПОЛОМ, 99-100.

17. Зошій, І. В. (2015). Професійна правова культура юриста у складі загальної культури народу. *Світоглядні орієнтації особистості у сучасних соціокультурних умовах: міждисциплінарні аспекти: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю.* – Полтава, 76-79.

18. Зошій, І. В. (2016). Довіра як невід’ємна складова юридичної діяльності. *Філософсько-психологічні аспекти духовності: довіра як основа змін в економіці та суспільстві: Збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*, Львів : СПОЛОМ, 108-110.

19. Зошій, І. В. (2017). Морально-етична свідомість майбутнього юриста як складова професійної діяльності// діяльності. *Філософсько-психологічні аспекти духовності в економіці та управлінні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Львів : Львівський національний університет імені Ів. Франка, 91-93.

20. Зошій, І. В. (2017). Тренінгова програма як ефективний спосіб формування професійної компетентності майбутніх юристів. *Суспільні трансформації у XXI столітті: людина, держава, соціум: Матеріали IV-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Львів : Львівський інститут МАУП, 101-103.

АНОТАЦІЇ

Зошій І. В. Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національний університет «Острозька академія», Острог, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів. Розглянуто професійну компетентність як результат освітнього процесу та психолого-педагогічну проблему. Виокремлено структуру професійної компетентності майбутніх юристів, яка включає наступні компоненти: предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний, комунікативно-регулятивний.

Визначено такі критерії професійної компетентності майбутніх юристів: предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний, комунікативно-регулятивний, які безпосередньо співвідносяться зі взаємопов'язаними компонентами досліджуваного феномену.

Розроблено модель з метою оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх юристів. Складовими розробленої моделі формування професійної компетентності є: 1) цільово-методологічний блок (мета, завдання, методологічні підходи та принципи формування професійної компетентності); 2) методично-формувальний блок (форми, засоби, методи, етапи формування професійної компетентності); 3) діагностично-результативний блок (компоненти, рівні, результат).

Експериментально перевірено ефективність запропонованої моделі шляхом упровадження сконструйованої на її основі програми формування професійної компетентності майбутніх юристів. Результати проведеного формувального етапу експерименту доводять ефективність упровадження моделі формування професійної компетентності майбутніх юристів. Запровадження розробленої нами моделі формування професійної компетентності майбутніх юристів сприяло позитивним змінам у всіх компонентах професійної компетентності майбутніх юристів експериментальної групи.

На основі результатів теоретичного та емпіричного дослідження визначено систему психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів: інтеграція новітніх навчальних технологій у процес навчання майбутніх юристів; психологізація навчально-виховного процесу; всебічне мотивування навчальної діяльності студентів у процесі вивчення навчальних дисциплін; увага до особливостей професійної самосвідомості майбутніх юристів; врахування викладачами рівня розвитку психологічних складових професійної компетентності та формування професійно-важливих якостей в майбутніх юристів уже на етапі навчання у ЗВО; увага до сформованості рефлексивних та метакогнітивних здібностей студентів.

Визначено перспективи майбутніх наукових досліджень для вивчення цього феномену.

Ключові слова: професіоналізм, компетентність, професійна компетентність, юридична діяльність, майбутні юристи, психолого-педагогічні умови, компоненти.

Зоший И. В. Психолого-педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих юристов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Национальный университет «Острожская академия», Острог, 2018.

Диссертация посвящена исследованию психолого-педагогических условий формирования профессиональной компетентности будущих юристов. Рассмотрено профессиональную компетентность как результат образовательного процесса и психолого-педагогическую проблему. Выделено структуру профессиональной компетентности будущих юристов, которая включает следующие компоненты: предметно-содержательный, мотивационно-ценностный, этико-деонтологический, рефлексивно-оценочный, коммуникативно-регулятивный.

Разработана модель с целью оптимизации процесса формирования профессиональной компетентности будущих юристов. Составляющими разработанной модели формирования профессиональной компетентности являются: 1) целево-методологический блок (цель, задачи, методологические подходы и принципы формирования профессиональной компетентности); 2) методично-формированный блок (содержание обучения, формы, методы, этапы формирования профессиональной компетентности; 3) диагностично-результативный блок (критерии, уровни, результат).

Экспериментально проверена эффективность предложенной модели путем внедрения сконструированной на ее основе программы формирования профессиональной компетентности будущих юристов. Результаты проведенного формирующего этапа эксперимента доказывают эффективность внедрения модели формирования профессиональной компетентности будущих юристов. Введение разработанной нами модели формирования профессиональной компетентности будущих юристов способствовало позитивным изменениям во всех компонентах профессиональной компетентности будущих юристов экспериментальной группы.

На основе результатов теоретического и эмпирического исследования определена система психолого-педагогических условий формирования профессиональной компетентности будущих юристов: интеграция новейших обучающих технологий в процесс обучения будущих юристов; психологизация учебно-воспитательного процесса; мотивации учебной деятельности студентов в процессе изучения учебных дисциплин; внимание к особенностям профессионального самосознания будущих юристов; учет преподавателями уровня развития психологических составляющих профессиональной компетентности и формирования профессионально важных качеств у будущих юристов уже на этапе обучения в ЗВО; внимание к сформированности рефлексивных и метакогнитивных способностей студентов.

Определены перспективы будущих научных исследований для изучения этого феномена.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, профессионализм, юридическая деятельность, будущие юристы, психолого-педагогические условия, компоненты.

Zoshiy I. V. Psychological and pedagogical conditions of the future lawyers' professional competence formation. – Manuscript.

Thesis for a PhD Degree in Psychology at the specialty 19.00.07 Pedagogical and Age-Specific Psychology. – The National University of Ostroh Academy, Ostroh, 2018.

The Thesis provides a theoretical and methodological analysis of the professional competence of future lawyers. The professional competence is considered as a result of the educational process and psychological and pedagogical issue. The structure of professional competence of future lawyers is singled out which includes the following components: substantive, motivational and value, ethical and deontological, reflective and estimative, communicative and regulatory.

The model is elaborated for the purpose of optimization of the future lawyers' professional competence formation. The components of the elaborated model of the professional competence formation include: 1) objective and methodological complex (objective, task, methodological approaches and principles of the professional competence formation); 2) methodological and formational complex (syllabus, forms, means, methods, stages of the professional competence formation; 3) diagnostically effective complex (criteria, levels, result).

On the basis of the results of the theoretical and empirical research the system of psychological and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future lawyers is defined: integration of the latest educational technologies into the process of training future lawyers; comprehensive motivation of students' educational activity in the process of studying educational disciplines; attention to the peculiarities of professional self-knowledge of future lawyers; taking into account teachers' level of development of psychological components of professional competence and formation of professional qualities in future lawyers; attention to the formation of reflexive and meta cognitive abilities of students.

The scholarly novelty of the obtained results is constituted by the fact that the Thesis provides the theoretical model of the future lawyers professional competence formation at higher educational institutions, the structural components of which are as follows: substantive, motivational and value, ethical and deontological, reflective and estimative, communicative and regulatory; the Thesis provides the determination, grounding and experimental verification of the psychological and pedagogical conditions of the future lawyers' professional competence formation; the criteria are presented, the levels of its formation in the process of studying at the higher educational institutions; the program of the future lawyers' professional competence formation is suggested and verified.

Practical meaning of the Thesis is constituted by the development of the program of the professional competence formation in the process of the future lawyer training at the higher educational institutions. Theoretical provisions and empirical data as to the lawyers professional competence formation and conditions of its formation may be used in the process of teaching the subjects “Legal Deontology”, “Legal Psychology”, “Age-Specific Psychology”, “General Psychology”, “Psychology of Personality”, etc.

The perspectives are determined of the future studies or this phenomenon.

Key words: competence, professional competence, professionalism, future lawyers, psychological and pedagogical conditions, formation, components.

Підписано до друку 10.09.2018 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 147

ТзОВ «Растр-7»
79005, м. Львів, вул. Кн.Романа, 9/1
тел./факс: (032) 235-52-05, e-mail: rastr.sim@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ЛВ №22 від 19.11.2002 р.